

Hivern 2014

Nova democràcia i crisi dels partits polítics ¹

Josep Lluís Martí

Professor titular de filosofia del dret

Universitat Pompeu Fabra

Els estudis d'opinió ens estan dibuixant un fulgurant ascens de Podemos/Podem tant a l'estat, com a Catalunya. Guanyem a Barcelona –i Ganemos a altres ciutats espanyoles- podrien consolidar-se com a opcions de govern o com a primera força a la oposició. Res d'això era previsible fa cinc anys. I sembla que, de cop i volta, dues noves formes d'organització política poden convertir-se en la punta de llança d'una revolució del sistema democràtic de partits. Vull sostenir, però, que la sorpresa que això hagi pogut causar hauria de ser relativa.

Es tracta d'un fenomen puntual i passatger que puguem negligir? Si no és el cas, representen aquestes formacions una innovació significativa respecte el sistema de partits “tradicional”, estem davant de formes realment diverses d'intermediació política? I si és una innovació significativa, voldria dir això que els partits polítics “tradicionals” estan en crisi i que estem a punt de presenciar una transformació profunda de la democràcia representativa? A continuació respondré “no”, “sí”, i “sí, amb matisos”, a aquestes tres preguntes, i explicaré el per què.

En primer lloc, és evident que la crisi econòmica i la pluja d'escàndols de corrupció i mal govern que afecten a pràcticament tots els partits polítics són dos factors que contribueixen a explicar per què dues forces polítiques acabades de néixer poden convertir-se en les properes eleccions en la clau de govern tant a nivell municipal i autonòmic com estatal. Però aquest fenomen no és totalment nou. Podem trobar exemples anteriors a la crisi i al boom de la corrupció, com el de Ciutadans de Catalunya (fundat el 2006) i UPyD (al 2007), partits que també van ser creats, entre altres objectius, amb un intenció similar de regeneració democràtica i de replantejament de la manera de ser, de fer i d'organitzar-se dels partits tradicionals. Encara més anteriors, i més genuïnament entroncats amb la forma de fer de Podemos i Guanyem, són els exemples de les CUP (1991) i de Ciutadans pel Canvi (1999). I és també necessari mencionar l'aparició d'altres tipus d'iniciatives socials, organitzacions i plataformes polítiques, com el Moviment 15M, Democràcia Real Ya (DRY), l'Assemblea Nacional Catalana (ANC), Procés Constituent, Parlament Ciutadà, etc., algunes de les quals han demostrat un múscul polític molt significatiu.

Es tracta, per tant, d'exemples que, en alguns casos, són molt anteriors a les circumstàncies extremes que estem vivint actualment. I es tracta també d'un fenomen que transcendeix les nostres fronteres. Per citar només dos exemples, trobem el Tea Party als Estats Units o el Movimento 5 Stelle Nazionale (M5S) a Itàlia (tots dos creats el 2009). El número d'exemples és elevat, i també ho és l'impacte polític que moltes d'aquestes organitzacions estan aconseguint. Així que el fenomen no és ni passatger, ni conjuntural, ni negligible.

Estem llavors davant de noves figures significativament diferents i innovadores respecte els partits polítics tradicionals? La meua resposta a aquesta segona pregunta és afirmativa. El fet

que totes aquestes formacions polítiques es presentin com genuïnament ciutadanes i intentin mantenir vincles i fluxes de diàleg i comunicació constant amb la ciutadania ordinària no és anecdòtic. Més aviat respon a una idea de com hauria de ser el vincle representatiu i el sistema democràtic, així com a un rebuig frontal al funcionament habitual de les formacions polítiques tradicionals. De fet, una part dels objectius d'aquestes noves formes d'intermediació política té a veure precisament amb la renovació del sistema democràtic i de partits que molts ciutadans han començat a considerar obsolet o fracassat. I aquest és el punt crític i més important d'aquesta història.

La democràcia moderna, construïda en torn del sistema electoral i de partits, així com mediada pel sistema de mitjans de comunicació i d'audiències (Manin), té un problema greu i fonamental. El sistema representatiu no pot funcionar sense la participació –al menys electoral– i la confiança bàsica de la ciutadania. I el cas és que la participació electoral ha patit durant dècades un declivi global progressiu, tot i que mantingui encara uns mínims. I, el pitjor, la confiança dels ciutadans en els seus representants s'ha enfonsat a nivells intolerables. Aquest és un problema general, però que afecta especialment el nostre país. Per citar només les darreres xifres del CIS sobre aquesta qüestió (Baròmetre d'abril de 2014), quan es demana als espanyols que diguin quina confiança, del 0 al 10, tenen en les institucions, contesten en promig un 2,63 cap a les Corts Generals, un 2,99 cap el Parlament autonòmic respectiu, un 2,43 cap el Govern central, i els partits polítics, que són de lluny la institució en la que menys hi confien, només assoleix un 1,89. Malament anem quan la institució que més confiança genera és la Guàrdia Civil, a la que atorguen un 5,78!

En definitiva, les institucions democràtiques representatives, i els partits polítics que ostenten la representació política de la ciutadania, que han de ser veu i corretja de transmissió de les preferències i els judicis d'aquesta ciutadania, obtenen un “Molt Deficient” en les notes de confiança. I, diguem-ho clar, una democràcia en la qual els ciutadans no confien mínimament en els seus representants i en les organitzacions d'intermediació, no és una democràcia legítima ni de qualitat. Aquest és, sense dubte, el principal dèficit i problema de la democràcia a Espanya. El grau increïble de corrupció política o la fractura territorial són també problemes de primera magnitud, és clar, i de fet estan també relacionats amb la manca de confiança. Però la confiança en les organitzacions polítiques i en les institucions representatives és un prerequisit per a la legitimitat de sigui quina sigui la solució que volem donar als altres dos problemes, i en aquest sentit és un dèficit més fonamental.

No és agosarat, doncs, parlar de crisi general dels partits polítics tradicionals i del sistema democràtic de partits. El problema de la davallada de confiança en els partits pot ser més agut a Espanya, però és un problema compartit amb molts altres països democràtics, com demostra la creixent literatura politològica internacional (vegi's per exemple els treballs de Mair o Diamond). I aquesta crisi no és més que l'eclosió d'un procés de desgast de molt més llarga durada, que s'origina probablement als anys 60 del segle passat quan sorgeixen els primers moviments socials a través dels quals la ciutadania reclama una participació més activa i visible en la presa de decisions polítiques, i una transformació del sistema representatiu per a fer-lo verdaderament subjecte a les preferències i opinions de la ciutadania. Si aquesta crisi dels

partits polítics tradicionals pot implicar una transformació més profunda de la democràcia representativa en el seu conjunt només ho podrem saber amb el temps.

La realitat és, però, que la democràcia representativa moderna i el sistema de partits van néixer en un moment històric en el que bona part de la ciutadania estava mancada de l'educació més bàsica –de fet, ni tan sols sabia llegir i escriure–, no disposava d'accés als mitjans d'informació i comunicació que, tot i ser molt imperfectes, estaven només a disposició de l'elit, i no podia per tant seguir els assumptes polítics amb garanties. En general, el *gap* cultural entre aquesta elit i el gruix de la ciutadania era astronòmic. No és d'estranyar que tant el sistema representatiu com el de partits fossin dissenyats de manera altament jerarquitzada i que les formes d'intermediació estiguessin més pensades per informar, mobilitzar i crear opinió, que per a recollir judicis i preferències, i per organitzar una deliberació pública oberta i de qualitat. Però aquest substrat sociològic ha canviat radicalment al llarg del segle XX, amb l'educació progressiva de la ciutadania. I el canvi s'ha accelerat ja entrat el segle XXI amb les potencialitats de les noves tecnologies, fent possible una transformació de la democràcia de gran profunditat.

La intermediació social tradicional, de fet, i no només la política, es troba en crisi en tots els àmbits. Els models verticals, jerarquitzats, centralitzats o concentrats, i fortament institucionals estan donant pas a models transversals, dispersos o desconcentrats, plurals, més horitzontals, que funcionen en xarxa i que combinen de manera fluida i àmplia el component institucional amb la esfera no-institucional (vegi's els treballs de Castells, Benkler, Lessig o Rheingold). Es poden veure els primers símptomes d'aquests canvis a sectors com el cultural, l'educatiu, els mitjans de comunicació, i en molts altres àmbits econòmics. I seria estrany que l'àmbit polític i democràtic romangués inalterat i impermeable a aquestes transformacions socials més generals.

La representació política, i la intermediació que aquesta requereix, segurament seguiran sent necessàries. En canvi, el sistema de partits, tal i com el coneixem, és només una forma possible i contingent d'entendre aquesta representació política democràtica, una estructura en la que els ciutadans ja no hi confien més. Una part important de la nostra ciutadania vol tenir un protagonisme creixent en la presa de decisions públiques, vol sentir-se genuïnament representada, i aspira a tenir les regnes últimes del govern democràtic. Aquests ciutadans aspiren a una nova democràcia, i no sembla que vulguin que els partits tradicionals hi tinguin un lloc significatiu en aquesta foto.

